

Lapsi- strategia

Barnstrategin • Child Strategy

KENELLE TÄMÄ STRATEGIA ON?

Kaikille eri ikäisille lapsille.

Sinulle, joka tarvitset apua.

Sinulle, joka olet onnellinen.

Sinulle, joka
olet hyvä ystävä muille.

Sinulle, joka
tarvitset ystävää.

Sinulle, joka olit joskus lapsi.

Ja sinulle, josta
joskus tulee aikuinen.

SUOMEN KANSALLINEN

Lapsi- strategia

**LAPSI-
strategia**

Kansallisen lapsistrategian valmistelu alkoi pääministeri Juha Sipilän hallituskaudella Lapsen aika 2040 -työllä. Työ on jatkunut pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella parlamentaarisessa komiteatyöskentelyssä sekä sitä tukevan virkatyön avulla.

Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea on hyväksynyt tämän strategian osana mietintöään joulukuussa 2020 (Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8). Komitean kokoonpano, mietintö, eduskuntaryhmien julkilausumat sekä strategian tukena olevat erillisjulkaisut löytyvät kootusti strategian verkkosivuilta www.lapsistrategia.fi.

Sisällys

7 STRATEGIA LYHYESTI

- 8 Keskeiset linjaukset
- 11 Strategian oikeudellinen ja yhteiskunnallinen perusta

14 KAIKKIEN LASTEN SUOMI

- 16 Visiona lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi
- 20 Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta
- 24 Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen
- 29 Lasten suojelu väkivallalta

36 HYVINVOIVAT JA OSAAVAT LAPSET

- 38 Lasten ja perheiden
sosiaali- ja terveystalvelut
- 44 Varhaiskasvatus ja koulutus
- 51 Perheen riittävä toimeentulo
sekä työn ja perheen yhteen-
sovittaminen
- 56 Lasten läheis- ja vertaissuhteet
- 61 Lasten vapaa-aika ja harrastukset

68 LAPSET OSALLISINA YHTEISKUNNASSA

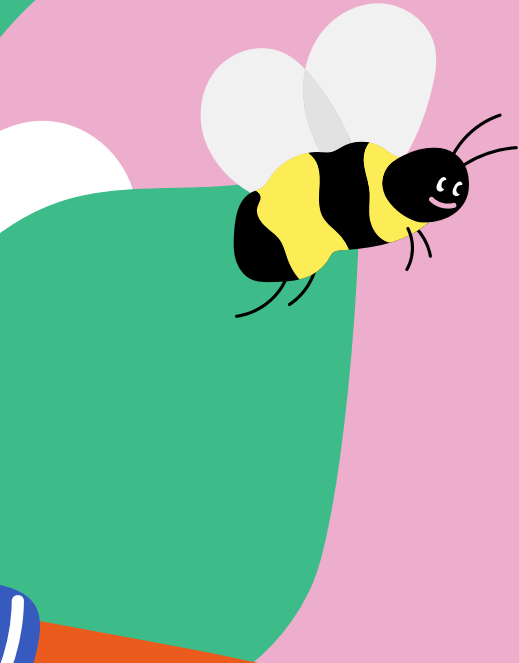
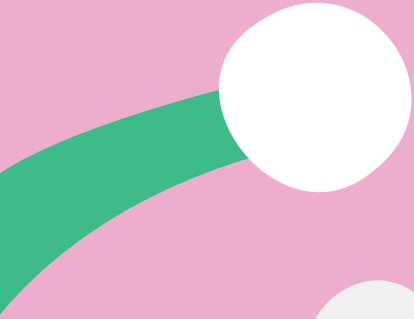
- 70 Lapsiin kohdistuvien vaikutusten
arviointi ja lapsibudjetointi
- 74 Lasten oikeus tulla kuulluksi
ja saada tietoa

78 STRATEGIAN TOIMEENPANO

- 80 Strategia ja toimeenpanosuunnitelma

Strategia lyhyesti

Keskeiset linjaukset

Lapsistrategialla luodaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi. Lisäksi lapsistrategialla turvataan lapsia koskevien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden tavoitteellinen ja johdonmukainen toteuttaminen, erityisesti YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Kansallisen lapsistrategian tarve on noussut esiin usean eri hallituksen aikana.

Strategiaa tarvitaan ennen kaikkea siksi, että

1.

lapsen oikeuksien kannalta tärkeät päätökset ja linjaukset ovat usein hajanaisia eivätkä aina perustu johdonmukaisesti Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden kunnioittamiseen, ja sen vuoksi

2.

lapsen oikeuksien toteutuminen riippuu käytännössä paljolti hänen taustastaan, perheestään ja muista vastaavista seikoista.

Tämän strategian keskeisenä tavoitteena on luoda kestävä, johdonmukainen ja pitkäjänteinen pohja kansalliselle lapsi- ja perhepolitiikalle. Strategialla kehitetään lapsia ja perheitä koskevaa päätöksentekoa, yhteistyötä ja toimintatapoja niin, että siinä huomioidaan kaikilla hallinnon aloilla ja tasoilla kattavasti ja systemaattisesti perus- ja ihmisoikeusvelvoitteet.

Strategia perustuu kolmeen pääajatuksen:

I

Strategialla luodaan aidosti lapsi- ja perhemyönteinen, lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi.

II

Lapsen oikeudet ja asema vakiinnutetaan niin, että lapset huomioidaan johdonmukaisesti kaikessa poliittisessa ja tosiasiallisessa toiminnassa muiden yhteiskunnan jäsenten rinnalla, ja että lapset saavat tietoa heille kuuluvista oikeuksista.

III

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten asema turvataan ja heidän tarpeensa tunnistetaan paremmin.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 1 artiklan mukaan yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin. Kansallinen lapsistrategia koskee siten kaikkia alle 18-vuotiaita. Lisäksi strategiassa ja sen toimeenpanossa huomioidaan laajasti perheet, joissa lapset elävät, sekä lapsuuden ja aikuisuuden nivelvaiheessa olevat nuoret aikuiset.

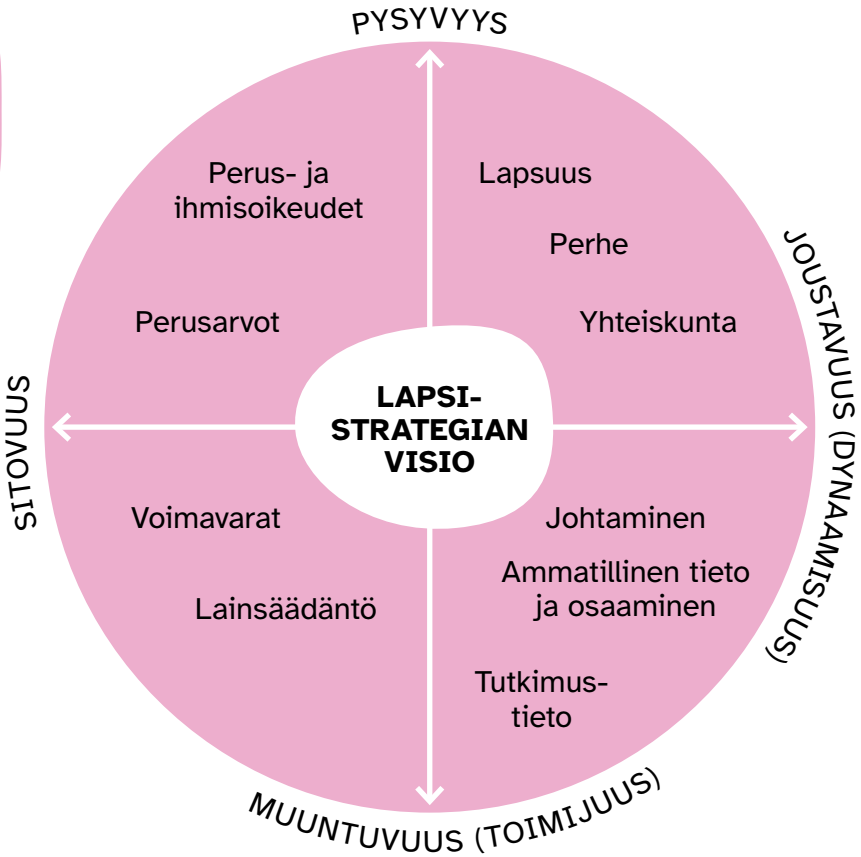
Strategian oikeudellinen ja yhteiskunnallinen perusta

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59–60/1991) on Suomea velvoittava ihmisoikeussopimus. Se määrittää ne alle 18-vuotiaille kuuluvat oikeudet, jotka sopimusvaltioiden tulee turvata eri elämän ja yhteiskunnan alueilla.

Tämä lapsistrategia on tarkoitettu toteuttamaan sopimuksen Suomelle asettamat velvoitteet. Strategia nojautuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ohella muihin Suomea koskeviin perus- ja ihmisoikeusvelvoitteisiin sekä Suomen vahvaan oikeusvaltioperinteeseen.

Strategian taustalla ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen neljä yleisperiaatetta: syrjimättömyys, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ja lapsen osallisuus.

Lapsistrategian asema lapsia koskevan päätöksenteon ja toiminnan perustana ja kehällä:

Lapsistrategiassa huomioitavat kokonaisuudet:

- Lasten ja lapsiryhmien eriarvoisuuden torjunta
- Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen
- Lasten suojelu kaikenlaiselta väkivallalta
- Lapsen ja perheiden tarpeita vastaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden toteuttaminen
- Lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaavan varhaiskasvatuksen ja koulutuksen järjestäminen
- Lapsiperheiden riittävän elintason ja sosiaaliturvan varmistaminen sekä työn ja perheen yhteensovittaminen
- Lasten läheis- ja vertaissuhteiden tukeminen
- Lasten harrastusten ja muun vapaa-ajan toiminnan toteuttaminen
- Lapsen edun ensisijaisuuden aktiivinen soveltaminen ja lapsivaikutusten arviointi
- Lasten kuuleminen, osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen
- Lapsiasioiden koordinaatio, lapsistrategia, tietojen kokoaminen, ja lapsen oikeuksia koskeva koulutus

Kaikkien lasten Suomi

Suomi on hyvä paikka
lasten syntyä ja kasvaa.

Visiona lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi

Lapsistrategialla luodaan lapsen oikeuksia kunnioittava, lapsi- ja perhemyönteinen Suomi.

Strategian visiona on Suomi, jossa lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla. Tuossa visiossa yhteiskunnan kaikkien sektoreiden toimijat tunnistavat lapsen oikeuksien merkityksen ja lapsi- ja perhemyönteisen yhteiskunnan arvon. Vision mukainen Suomi tehdään yhdessä.

Lapsi- ja perhemyönteinen Suomi investoi lasten ja perheiden hyvinvointiin. Hyvinvointia tukevat perheiden riittävä toimeentulo, toimiva työn ja perhe-elämän

yhteensovittaminen, hyvät julkiset palvelut ja toimintaedellytykset paikallisella ja alueellisella tasolla sekä aktiivinen kansalaisyhteiskunta. Vision mukaisessa Suomessa laadukas, yhdenvertainen ja monipuolinen varhaiskasvatus ja koulutus toteuttavat lapsen oikeutta kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Lasten moninaiset elämäntilanteet ja tarpeet tunnistetaan, ja väkivallan, syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta otetaan vakavasti. Tällainen Suomi on hyvä paikka lasten syntyä ja kasvaa.

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi tarttuu lasten esille tuomiin näkemyksiin ja varmistaa heille mahdollisuuden saada ikätasoisesti tietoa vaikeistakin aiheista. Lapset ottavat kantaa omiin arjen ympäristöihinsä ja tilanteisiinsa, ja he ovat kiinnostuneita myös yhteiskuntamme suurista, ylisukupolvisista kysymyksistä. Lapset tunnistavat muun muassa ilmastonmuutoksen keskeisen merkityksen tulevaisuudelleen sekä digitalisaation uhat ja mahdollisuudet. Lasten osallisuus on olennaisessa asemassa vision mukaisessa Suomessa.

Lapsen oikeuksia kunnioittavassa Suomessa lapsiin ja perheisiin vaikuttava toiminta nojautuu suunnitelmalliseen lapsi- ja perhepolitiikkaan sekä lapsen oikeuksien toteuttamiseen kaikessa poliittisessa toiminnassa. Vision mukaisessa yhteiskunnassa varmistetaan, että toiminnan vaikutukset lapsiin arvioidaan huolellisesti, ja että lapsia koskeva päätöksenteko perustuu laadukkaaseen tietoon ja asianmukaiseen harkintaan. Siinä Suomessa toteutuvat sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja lasten oikeus osuuteen yhteiskunnan voimavaroista.

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi on demokraattinen oikeusvaltio. Se ehkäisee yhteiskunnallista polarisoitumista, tiedolla manipuloimista ja yhteisten kysymysten radikalisoitumista, ja siksi se tunnistaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen merkityksen. Keskeistä on tukea kaikkien lasten oikeutta myönteiseen tulevaisuuteen ja heidän osallisuuttaan yhteisöissä ja yhteiskunnassa.

Vahva ja resilientti yhteiskunta on olennaisessa asemassa muutoksiin, kriiseihin ja poikkeusoloihin vastauksissa. Lapsen oikeuksia kunnioittavassa Suomessa tuetaan lasten, perheiden ja yhteisöjen voimavaroja ja kriisinkestävyyttä ja turvataan lapsen oikeudet hyvin vaikeissakin olosuhteissa. Vision mukainen Suomi vastaa myös tulevaisuuden haasteisiin taitavasti ja lapsen oikeuksia kunnioittaen.

Lapsen oikeuksia
kunnioittava Suomi
on demokraattinen
oikeusvaltio.

Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Lapsen oikeuksia kunnioittava Suomi on kaikkien lasten Suomi. Siinä Suomessa lapsen oikeuksien toteutuminen ei riipu hänen syntyperästään, perhetaustastaan tai muista piirteistään. Lapsen oikeuksia aidosti kunnioittavassa yhteiskunnassa huomioidaan lasten moninaisuus ja lasten erilaiset tilanteet ja tarpeet, samalla kun turvataan kunkin lapsen oikeus tulla kohdelluksi iän ja kehitystason mukaisesti omana itsenään.

Tällä hetkellä lasten hyvinvointi on Suomessa polarisoitunut: suurimmalla osalla lapsista menee hyvin, mutta osa lapsista voi huonosti. Hyvinvoinnin polarisoituminen kärjistyy kriisitilanteissa ja poikkeusoloissa, ja kriisien haitalliset seuraukset kasautuvat heikoimmassa asemassa oleville. Toimeentulovaikkeudet heikentävät lasten mahdollisuuksia yhdenvertaiseen ja tasa-arvoiseen osallisuuteen yhteiskunnassa. Lapsuudessa koettu eriarvoisuus tai puute voi heijastua pitkälle aikuisuuteen, ja huolena ovat myös lapsiperheköyhyyden ylisukupolviset vaikutukset.

Syrjintä koskettaa monia lapsia eri syistä. Esimerkiksi syntyperään, ihonväriin, uskontoon, kieleen, vammaan tai sairauteen, ja sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät syrjintäkokemukset koskettavat myös lapsia. Monet näistä seikoista tunnistetaan syrjinnän vastaisessa lainsäädännössä, mutta syrjinnän ehkäisemisessä ja yhdenvertaisuuden lisäämisessä lasten arjessa on vielä paljon tehtävää.

Epäkohtiin puuttumisen lisäksi on tärkeää toimia määrätietoisesti ja ennakoivasti sen varmistamiseksi, että kaikkien lasten osallisuus yhteiskunnassa toteutuu mahdollisimman hyvin. Lasten eriarvoisuus korostuu, jos päätöksiä valmisteltaessa ja toimintaa suunniteltaessa ei huomioida niiden tosiasiallisia vaikutuksia eri asemassa oleviin lapsiin. Siksi valmistelussa ja suunnittelu- ja kehitystyössä on huomioitava sekä lapset omana kohderyhmänä että lasten keskenään erilaiset tilanteet ja tarpeet.

Syrjinnän ja eriarvoisuuden torjunta on yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen kantavista periaatteista. Sopimuksen 2 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista erottelua. Lisäksi ne ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistuksilta, jotka perustuvat hänen vanhempiansa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin. Syrjimättömyydestä ja yhdenvertaisesta kohtelusta määrätään myös lukuisissa muissa ihmisoikeussopimuksissa. Samalla YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut tietoperustaisuuden merkitystä lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämisessä. Tällä hetkellä lasten asemaa koskevassa tiedonkeruussa on epäjohtonmukaisuutta ja aukkoja, mikä heikentää tiedolla johtamista lasten hyvinvoinnin parantamiseksi.

Suomi on
kaikkien lasten Suomi.

STRATEGISET LINJAUKSET

I **Edistetään suunnitelmallisin toimin lasten yhdenvertaisuutta.** Kerätään ja hyödynnetään tietoa hyvinvointieroista ja niiden syistä, ja ryhdytään toimiin hyvinvointierojen kaventamiseksi mahdollisimman vaikuttavin ja lapsen oikeuksia kunnioittavin tavoin.

II **Varmistetaan, että erilaiset palvelut, tukimuodot ja osallisuuden kanavat ovat yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi saatavilla** kaikille lapsille. Kehitetään saavutettavuutta ja erilaisia tietoyhteiskunnan toimintamuotoja lapsilähtöisesti ja lasten moninaisuus huomioiden.

Haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien turvaaminen

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Lapsen asema voi olla eri syistä haavoittuva tavalla, joka edellyttää viranomaisilta ja muilta toimijoilta erityistä huomiota. Haavoittuvuus voi liittyä pitkäkestoiseen rakenteelliseen syrjintään esimerkiksi vamman, sairauden tai ihonvärin johdosta. Haavoittuvuus voi toisaalta olla tilannekohtaista, jos lapsi on esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana tai hän on rikoksen uhrina, rikoksesta epäilty tai syytetty. Onkin olennaista, että kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa huomioidaan herkästi ja tilannekohtaisesti lapsen tosiasialliset olosuhteet.

Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttamiseksi ei riitä, että valtaosalla lapsista menee hyvin. Tällä hetkellä ne lapset, jotka ovat syystä tai toisesta muita haavoittuvammassa asemassa, eivät aina saa tarvitsemaansa tukea ja apua. Lapsille tarkoitetut palvelut eivät aina ole johdonmukaisesti ja kattavasti saatavilla, ja palvelujen saavuttaminen voi tosiasiasa edellyttää voimavaroja, joita kaikilla lapsilla tai perheillä ei ole. Monet lapset kohtaavat myös syrjiviä rakenteita tai joustamattomia käytäntöjä juuri niissä tilanteissa, joissa he eniten tarvitsivat tukea tai apua.

Lapsen olosuhteissa voi olla yhtä aikaa monia eri seikkoja, jotka lisäävät eri tavoin hänen asemansa haavoittuvuutta. Tämä haastaa viranomaisia ja muita toimijoita herkkään lapsen edun punnintaan, moniammatilliseen yhteistyöhön ja palvelujen saavutettavuuden lisäämiseen. Samalla on varmistettava, että lapsi kohdataan kaikessa toiminnassa osallisena, ei vain olosuhteidensa uhrina.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa on kiinnitetty erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa olevien lasten asemaan muun muassa perheen ulkopuolella asuvien lasten asemaa koskevassa 20 artiklassa, vammaisten lasten oikeuksia koskevassa 23 artiklassa sekä vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten oikeuksia koskevassa 30 artiklassa. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten asema turvataan myös lukuisissa muissa ihmisoikeussopimuksissa ja valvontaelinten käytännössä.

Ei riitä, että
valtaosalla lapsista
menee hyvin.

STRATEGISET LINJAUKSET

I

Otetaan haavoittuvuus kattavasti huomioon ennaltaehkäisevässä työssä, korjaavissa toimenpiteissä ja palveluissa sekä oikeusturvajärjestelmissä. Lisätään ennaltaehkäisevää työtä sekä varhaista tukea ja puuttumista.

II

Lisätään toimia erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteuttamiseksi.

Vahvistetaan moniammatillisen työn tapoja ja yhteistyön rakenteita lasten ja perheiden yksilölliset tarpeet huomioiden. Huomioidaan perheiden tukemisessa nykyistä suunnitelmallisemmin niihin kuuluvien ja lähipiirissä olevien lasten asema ja oikeudet.

III

Kehitetään tapoja tunnistaa ja huomioida sekä rakenteellisen syrjinnän vaikutuksia että tilannekohtaista haavoittuvuutta

lasten asemassa. Tunnistetaan lapsen olosuhteissa erilaiset haavoittuvuutta lisäävät seikat ja niiden kasautuminen.

Lasten suojelu väkivallalta

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Suomessa on tehty vahvaa kehittämistyötä lasten suojelemiseksi väkivallalta. Väkivallan haitallisuus tunnistetaan paremmin, ja asenteet lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ovat tiukentuneet.

Haasteena on edelleen, että väkivalta ja kaltoinkohdeltu lapsen läheis- ja vertaissuhteissa jää liian usein näkymättömiin. Palvelujärjestelmä ei aina onnistu vastaamaan tuen tarpeisiin riittävän tehokkaasti. Lapsena koettu fyysinen, henkinen tai seksuaalinen väkivalta on

merkittävä riskitekijä myöhemmälle hyvinvoinnille, ja lapseen itseensä kohdistuvan väkivallan lisäksi myös lapsen läheissuhteissaan havaitsema väkivalta on haitallista lapselle.

Vaikka asenteet lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ovat tiukentuneet, monet lapset kohtaavat edelleen arjessaan väkivaltaa, häirintää, hyväksikäyttöä tai kaltoinkohtelua. Lapset kohtaavat väkivaltaa myös perhepiirin ulkopuolella esimerkiksi koulussa, harrastuksissa tai digitaalisessa ympäristössä, eikä lapsen kokemuksen vakavuutta tunnisteta riittävästi. Lapsen hyvinvoinnin voi vaarantaa myös lapsen itseään vahingoittava käyttäytyminen. Sen lisäksi, että väkivaltaa kokeneille lapsille ei löydy oikea-aikaista ja vaikuttavaa apua, väkivaltaan syyllistyneillekään lapsille ei ole tarjolla riittävää apua. Lasten väliseen tai muuten lasten käyttämään väkivaltaan ei puututa riittävän tehokkaasti.

Digitaalinen ympäristö on tärkeä osa lasten arkea, mutta se tarjoaa myös kanavan häirinnälle ja kiusaamiselle. Lasten kokema seksuaalinen häirintä verkossa on verrattain yleistä. Lasten omien turvataitojen ja digitaalisten vuorovaikutustaitojen vahvistaminen auttaa ehkäisemään osaa häirinnästä, ja lisäksi lapsille on varmistettava mahdollisuus saada matalalla kynnyksellä apua. Lasten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja hyväksikäyttöön on puututtava heti.

Lasten suojeleminen kaikelta väkivallalta on yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisistä kohdista, ja oikeus elämään on turvattu myös muissa ihmisoij-

keussopimuksissa. Sopimuksen 19 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä. Lapsiin kohdistuvan väkivallan torjunta on keskiössä myös sopimuksen valinnaisissa pöytäkirjoissa sekä useissa muissa ihmisoikeussopimuksissa, kuten Lanzaroten ja Istanbulin sopimuksissa.

Jokaisella lapsella on ehdoton oikeus elämään ja suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta.

STRATEGISET LINJAUKSET

I **Jokaisella lapsella on ehdoton oikeus elämään ja suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta.**

II **Jatketaan lapseen kohdistuvan väkivallan vastaista työtä.** Vahvistetaan vanhemmuustaitoja ja vanhemmuuden tukea niin, että lapsille haitallisille kasvatustavoille löydetään aitoja, lapsen oikeuksia ja lapsen erityisasemaa kunnioittavia vaihtoehtoja.

Vakiinnutetaan työtapoja väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi ja varhaiseksi puuttumiseksi. Kiinnitetään erityistä huomiota digitaalisessa ympäristössä tapahtuvaan väkivaltaan ja häirintään sekä digitaalisessa ympäristössä levitettävään väkivaltaiseen materiaaliin. Kehitetään turvataitoja ja digitaalisia taitoja vahvistavia kasvatusmalleja ja opetusta.

IV

Ryhdytään suunnitelmallisiin toimiin väkivaltaa tai häirintää kokeneiden lasten palvelujen vahvistamiseksi

ja panostetaan lapsikaupan ja muun ihmiskaupan vastaiseen työhön laajasti eri hallinnonaloilla.

V

Kehitetään tapoja tunnistaa väkivalta ja kaltoinkohtelu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa

niin, että lapsi pääsee häntä tukevien palvelujen piiriin heti niitä tarvitessaan. Torjutaan lapseen kohdistuvan väkivallan uhka, ja kehitetään valmiuksia erilaisiin väkivalta- ja kaltoinkohtelutilanteisiin puuttumiseen.

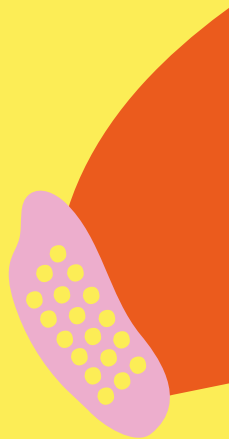
VI

**Etsitään tehokkaita, moni-
ammattillisia ja monialaisia
menetelmiä lasten väkivaltaisen
käyttäytymisen ehkäisemiseksi.**

Turvataan lastensuojelun
mahdollisuudet vaativan sijais-
huollon toteuttamiseen ja
osallistetaan ja tuetaan perheitä
työssä lasten auttamiseksi.

Hyvinvoivat ja osaavat lapset

Päätavoitteena on
lasten hyvä elämä.

Lasten ja perheiden sosiaali- ja terveyspalvelut

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Päätavoitteena on lasten hyvä elämä, jota toimiva lasten ja perheiden palvelujärjestelmä tukee. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä voidaan ymmärtää kolmitasoiseksi järjestyneenä: sen ensimmäisellä tasolla torjutaan terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia ennaltaehkäisyä menetelmin, toisella tasolla pyritään ehkäisemään jo havaittujen sairauksien tai sosiaalisten ongelmien vakavoituminen, ja kolmannella tasolla pyritään korjaamaan ja lievittämään jo vakavaksi kehittyneen sairauden tai sosiaalisen ongelman haittavaikutuksia.

Tällä hetkellä järjestelmä on sirpaleinen ja siiloutunut, ja varsinkin useita eri palveluja tarvitsevat lapset ja

perheet saattavat jäädä tosiasiasa ilman apua ja tukea. Palvelujen yhteensovittamisessa on havaittu ongelmia muun muassa perus- ja erityistason palvelujen välillä sekä mielenterveyspalvelujen ja muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen välillä. Vammaisten lasten ja heidän perheidensä palvelujen koordinaatio on puutteellista, mikä vaikeuttaa merkittävästi lasten kasvun tukemista. Palvelujärjestelmän haasteet näkyvät myös lastensuojelussa.

Hyvän mielenterveyden perusta rakentuu lapsuudessa, ja siksi mielenterveyttä tukevilla ja sen häiriöitä hoitavilla palveluilla on olennainen merkitys lasten hyvinvoinnin kannalta. Mielenterveyden häiriöt ovat merkittävä kansanterveydellinen haaste, eivätkä mielenterveyspalvelut tällä hetkellä toteudu samalla tasolla muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa. Mielenterveyden häiriöiden hoitaminen ja hyvän mielenterveyden vahvistaminen edellyttävät toimivia palveluja sekä monialaisia toimenpiteitä syrjäytymisen ja ongelmien kasautumisen ehkäisemiseksi.

Koulutettu, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö auttaa turvaamaan lapsen oikeuksia ja hyvinvointia taitavasti ja johdonmukaisesti. Sosiaali- ja terveyspalvelujen henkilöstön vaihtuvuuden vähentäminen varmistaa myös osaltaan palvelujen laatua ja jatkuvuutta, kun palveluja käyttävä lapsi voi luottaa omaan turvalliseen aikuiseen kontaktinaan. Tällä hetkellä nämä tavoitteet eivät toteudu täysimääräisesti, vaan henkilöstö on monissa palveluissa kuormittunutta ja vaihtuvuus suurta.

Palvelujärjestelmän tulee perustua palvelujen lapsi- ja perhelähtöisyyteen, laatuun, riittävyyteen ja saavutettavuuteen. Riittävä varhaisen vaiheen tuki sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ovat omiaan ehkäisemään raskaampien palvelujen tarvetta sekä parantamaan pitkäkestoisesti lasten ja perheiden elämänlaatua ja arkea. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen vaikuttavuuden lisäämiseksi vahvistetaan yhteistyötä sivistystoimen ja vapaa-ajan palvelujen sekä eri yhteisöjen kanssa.

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat olennaisia lukuisten ihmisoikeusvelvoitteiden täyttämässä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 24 artiklassa vahvistetaan, että lapsella on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan ja terveyspalveluihin, ja perustuslain 19.3 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat myös keskiössä useissa Euroopan uudistetun sosiaalisen peruskirjan määräyksissä.

Turvataan jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö.

STRATEGISET LINJAUKSET

I

Kehitetään palvelujen lapsi- ja perhelähtöisyyttä, saavutettavuutta sekä matalan kynnyksen toimintamuotoja esimerkiksi perhekeskusmallin avulla. Tunnistetaan mahdollisuuksia kehittää ennakoivia ja ehkäiseviä toimintamuotoja ja varhaista tukea sekä vahvistetaan palveluja tietoon, tarpeeseen ja yksilöllisiin palvelupolkuihin perustuvalla tavalla. Tuetaan henkilöstön osaamista, hyvinvointia ja pysyvyyttä.

II

Turvataan jokaiselle lapselle turvallinen kasvuympäristö ja muut hyvän mielenterveyden edellytykset. Kehitetään mielenterveyspalveluja ja hyvää mielenterveyttä edistäviä työmuotoja ja käytäntöjä laajemminkin.

III

Huomioidaan laaja-alaisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen nivoutuminen sivistyspalveluihin, erilaisiin hyvinvointia ja terveyttä edistäviin palveluihin, toimintoihin ja yhteisöihin. Kehitetään kolmannen sektorin edellytyksiä tukea lapsia ja perheitä palvelujärjestelmää täydentävällä tavalla.

IV

Huomioidaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten erityistä tukea tarvitsevien lasten, palvelutarpeet. Kehitetään lastensuojelun laatua ja toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia täysimääräisesti. Tuetaan hyvien käytäntöjen kehittämistä lastensuojelun eri toimintaympäristöissä.

V

Huomioidaan aikuisten saamissa palveluissa nykyistä suunnitelmallisemmin heidän lähipiirissään olevien lasten asema ja oikeudet. Tunnistetaan lasten erilaiset perhetilanteet ja huomioidaan nykyistä paremmin perheiden ja perhemuotojen moninaisuus.

Varhaiskasvatus ja koulutus

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus ja koulutus ovat Suomen vahvuuksia. Ne ovat osaltaan mahdollistaneet Suomen kehityksen osaamiseen, innovaatioihin ja teknologiaan perustuvaksi yhteiskunnaksi, ja lähi-vuosikymmeninä koulutus on olennainen tekijä työn muutoksiin vastaamisessa. Suomessa on hyvin koulutettu henkilöstö, korkeasti koulutetut opettajat ja erinomainen koulutusjärjestelmä, jossa tuotetaan korkeatasoista osaamista ja edistetään lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Laadukas ja yhdenvertainen varhaiskasvatus, esi-opetus ja koulutus tasoittavat lasten taustasta johtuvia hyvinvointieroja ja eriarvoisuutta. Tutkimuksissa on havaittu, että laadukkaaseen varhaiskasvatukseen osallistumisella on merkitystä myöhemmän oppimisen

kannalta. Suomessa on moniin muihin maihin verrattuna matala osallistumisaste varhaiskasvatuksessa, vaikka laadukkaasta varhaiskasvatuksesta on pitkäkestoista hyötyä lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle. Esiopetukseen osallistuminen on laajaa ja siihen osallistuu lähes koko ikäluokka. Jos koulunkäynti keskeytyy tai oppimistulokset jäävät heikoiksi jo ennen peruskoulun suorittamista, syrjäytymisriski kasvaa merkittävästi.

Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus ovat sivistyspalveluja ja lasten keskeisimpiä arjen ympäristöjä, joissa lasten toimijuus ja osallisuus toteutuvat. Varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa on olennaista huomioida lasten erilaiset yksilölliset tarpeet ja elämäntilanteet sekä mahdolliset haavoittuvaan asemaan vaikuttavat rakenteet. Toimiva monialainen yhteistyö tukee lapsen ja perheen hyvinvointia ja oppimista. Oppimisen tukea tulee olla riittävästi saatavilla. Oppimiserot kasvavat perusopetuksen aikana ja merkittävimpiä ryhmien välisiä eroja ilmenee lähempänä perusopetuksen päättäviä ikäluokkia. Huolena on myös, että poikien ja tyttöjen oppimiserot ovat jo OECD-maiden suurimmat ja ne ovat edelleen kasvussa.

Parhaimmillaan varhaiskasvatus ja koulutus sekä turvaavat lapsen oikeutta oppimiseen että tarjoavat tilan vertaissuhteille, yhteisöllisyydelle ja pitkäkestoiselle hyvinvoinnille. Oppimisen rinnalla onkin huomioitava hyvinvointi ja varmistettava, että lapsen tuki ja opiskeluhoolto säilyvät vahvalla tasolla. Oppiminen ja hyvinvointi ovat toisiaan tukevia ja edistäviä. Oppiminen tuottaa

hyvinvointia ja hyvinvointi tukee oppimista. Kiusaamisen ja väkivallan vastaiseen työhön tarvitaan toimivia käytäntöjä ja resursseja. Osaamisen ja resurssien lisäksi on varmistettava, että lasten kuuleminen ja osallisuus varhaiskasvatuksessa ja koulussa toteutuvat yhtenäisesti ja kattavasti.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 28 artiklassa määrätään jokaisen lapsen oikeudesta saada opetusta ja 29 artiklassa määritetään koulutuksen tavoitteet. Sopimuksen 28 artiklassa sopimusvaltiot sitoutuvat myös ryhtymään toimenpiteisiin muun muassa koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi. Perustuslain 16 §:ssä turvataan sivistykselliset oikeudet ja säädetään jokaisen oikeudesta maksuttomaan perusopetukseen. Varhaiskasvatuksella ja koulutuksella on olennainen merkitys myös muiden ihmisoikeusvelvoitteiden toteuttamisessa.

Kiusaamisen ja väkivallan vastaiseen työhön tarvitaan toimivia käytäntöjä.

STRATEGISET LINJAUKSET

I

Käännetään oppimistulokset nousuun ja vähennetään eriarvoisuutta

suunnitelmallisilla ja tavoitteellisilla toimenpiteillä. Varmistetaan riittävät resurssit varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa.

Taataan jokaiselle lapselle mahdollisuus yksilöllisiä tarpeita vastaavaan koulutukseen ja kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja osaamisen kehitykseen. Turvataan eri lapsiryhmien asema ja huomioidaan haavoittuvuus vahvistamalla yhteisöllistä ja osallistuvaa toimintakulttuuria sekä varmistamalla toimiva inkluusio ja yksilölliset oppimispolut.

II

Tunnistetaan varhaiskasvatuksen merkitys osana koulutusjärjestelmää.

Nostetaan varhaiskasvatuksen osallistumisastetta tuomalla laajemmin esiin varhaiskasvatuksen yksilöllistä ja yhteiskunnallista merkitystä, pienentämällä suunnitelmallisesti asiakasmaksuja ja laajentamalla maksuttomuutta. Tavoitteena pidemmällä aikavälillä on maksuton varhaiskasvatus.

Parannetaan varhaiskasvatuksen laatua muun muassa turvaamalla riittävä ja korkeasti koulutettu henkilöstö sekä arvioimalla ja kehittämällä toimintaa monipuolisesti. Parannetaan varhaista perustaitojen oppimista ja vuorovaikutussuhteiden pysyvyyttä kehittämällä esiopetusta ja perusopetuksen alkuvaihetta kokonaisuutena. Nivotaan aamu- ja iltapäivätoiminta sekä kerhotoiminta tiiviimmin osaksi koulupäivää ja panostetaan toiminnan laatuun.

III

Turvataan edellytykset lapsen oppimiselle, kehitykselle ja koulunkäynnin tuelle sekä kasvatus- ja opetushenkilöstön työlle ja oppilas- ja opiskeluhuollon palveluille. On varmistettava monialaisen yhteistyön toteutuminen, jotta lapset ja perheet saavat riittävää kokonaisvaltaista tukea. Hyödynnetään olemassa olevia ja etsitään monialaisesti uusia keinoja koulunkäynnin keskeytymisen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Kiinnitetään huomiota erityisesti koulutuksen nivelvaiheisiin. Varmistetaan, että jokainen lapsi voi suorittaa perusopetuksen jälkeen vähintään toisen asteen tutkinnon.

IV

Kehitetään osaamista ja lisätään resursseja lasten hyvinvoinnin tukemiseen

varhaiskasvatuksessa, koulussa ja muissa arjen yhteisöissä. Kiusaamisen ehkäisemisen ja työrauhan edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja jatkuvaa arjessa tapahtuvaa toimintaa. Vahvistetaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja varhaiskasvatuksessa ja kouluissa. Kiusaamiseen puuttumiseksi ja väkivallan ehkäisemiseksi luotujen toimintamallien toimivuutta arvioidaan, hyväksi koettuja tapoja levitetään ja uusia luodaan havaittujen tarpeiden mukaan.

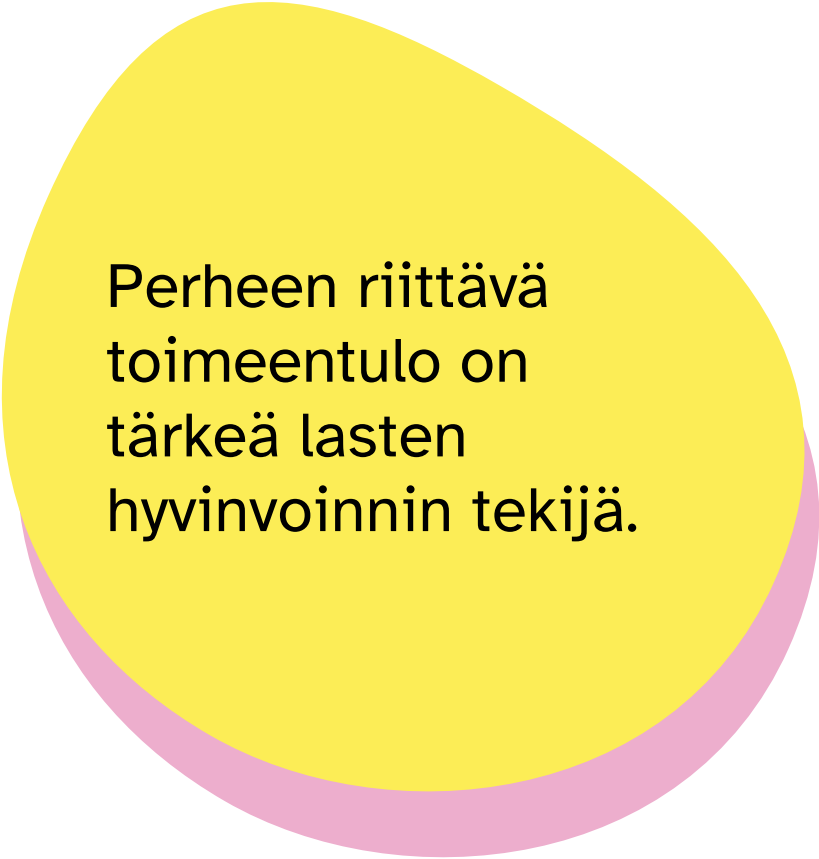
Perheen riittävä toimeentulo sekä työn ja perheen yhteensovittaminen

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Perheen riittävä toimeentulo on tärkeä lasten hyvinvoinnin tekijä. Julkisen vallan tehtävänä on tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Suomen kansantaloutta kuormittavat muuttuva huoltosuhte ja alhainen syntyvyys, ja perheellistymisen esteet ja syntyvyyden aleneminen ovat ongelma myös inhimillisestä

näkökulmasta. Korkeampi työllisyysaste ja toimiva työ- ja elinkeinoelämä ovat kestävänsä kansantalouden perusta.

Lapsen oikeuksien toteutuminen edellyttää nykyistä vahvempaa turvaverkkoa perheille, jotta perheiden kuormitus ja lapsiperheköyhyys eivät käänny lasten pahoinvoinniksi. Tunnettua on, että perheen heikko tulotaso ja alhainen työllisyysaste heikentävät lasten asemaa monessa suhteessa, ja tämä riski on tunnistettu myös Suomessa erityisesti yksinhuoltajaperheissä.

**Perheen riittävä
toimeentulo on
tärkeä lasten
hyvinvoinnin tekijä.**

Lapsiperheiden köyhyys ei aina ole yhteydessä työttömyyteen, vaan peräti puolessa köyhistä lapsiperheistä on töissä käyvä vanhempi.

Perheiden hyvinvointia edistävät joustavat mahdollisuudet ja valinnanvara työn ja perheen yhteensovittamiseen lasten eri ikävaiheissa. Perhemyönteinen työelämä on koko yhteiskunnan asia: parhaimmillaan mahdollisuudet joustavaan tai osa-aikaiseen työntekoon auttavat sekä toteuttamaan lapsen oikeuksia että vastaamaan niin perheiden kuin elinkeinoelämän tarpeisiin. Nykytilanteessa perheen tilanteen huomioimiselle ja työn ja perheen yhteensovittamiselle on kuitenkin monia kynnyksiä.

Perheiden keskeinen rooli lapsen oikeuksien toteutuksessa on tunnistettu useissa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloissa samoin kuin taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia turvaavissa ihmisoikeussopimuksissa. YK:n lapsen oikeuksien 26 artiklassa määrätään nimenomaisesti jokaisen lapsen oikeudesta nauttia sosiaaliturvasta. Suomen perustuslain 19.3 § täydentää sosiaaliturvaa koskevia perusoikeuksia säännöksellä, jonka mukaan julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

STRATEGISET LINJAUKSET

I Sitoudutaan vähentämään lapsiperheköyhyyttä määrätietoisin toimin läpi yhteiskunnan. Lapsiperheiden riittävän toimeentulon varmistaminen ja lapsiperheköyhyyden vähentäminen nostetaan painopisteiksi sosiaaliturvan kehittämisessä.

II

Kehitetään yhteistyössä työelämän perhemyönteisyyttä ja tunnistetaan

erilaisia työn tekemisen tapoja.

Työn, opintojen ja perheen yhteensovittamisessa huomioidaan nykyistä paremmin perheiden ja perhemuotojen moninaisuus sekä koko lapsuusaika.

Lisätään joustavia mahdollisuuksia perheille jakaa hoivavastuuta vanhempien ja muiden läheisten, kuten isovanhempien, kesken. Turvataan perheiden valinnanvapaus järjestää etenkin pienten lasten hoito kotona.

III

Huomioidaan perheiden ja perhemuotojen moninaisuus

erilaisissa suoraan tai välillisesti perheille suunnattavissa tukimuodoissa. Perheille

suunnattavaa tukea kehitetään huomioimaan pikkulapsivaiheen tarpeiden lisäksi nykyistä paremmin myös muu lapsuusaika.

Lasten läheis- ja vertaissuhteet

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Läheis- ja vertaissuhteilla on suuri merkitys niin lapsille kuin aikuisillekin. Läheiset ihmissuhteet vahvistavat hyvinvointia ja suojaavat vastoinkäymisten vaikutuksilta. Tutkimusten valossa suurella osalla lapsista on hyvät suhteet vanhempiin sekä läheisiä ystäviä, ja tunnusluvut ovat jopa parantuneet hieman viime vuosina. Hyvät suhteet myös isovanhempiin tukevat osaltaan lasten kokonaisvaltaista kehitystä.

Kaikilla lapsilla ei kuitenkaan ole tukenaan hyvinvointia edistäviä läheis- ja vertaissuhteita, ja monet lapset kohtaavat yksinäisyyttä, kaltoinkohtelua, väkivaltaa tai vaikeita perhetilanteita. Vaikutukset hyvinvointiin ovat merkittäviä ja jatkuvat usein pitkälle tulevaisuuteen.

Yksinäisyys kasautuu usein jo valmiiksi heikommassa asemassa oleville lapsille. Erityisesti sijaishuollossa olevien tai muutoin kodin ulkopuolella asuvien lasten yhteydenpito läheisiinsä voi jäädä niukaksi, ja perheiden toimeentulovaikkeudet lisäävät riskiä lasten kokemalle yksinäisyydelle ja syrjään jäämiselle. Lapsen näkökulma ja läheissuhteiden vaalimisen tärkeys jäävät myös joskus huomiotta vaativissa erotilanteissa.

Digitaalinen ympäristö on yhä tärkeämpi lapsen läheis- ja vertaissuhteiden kannalta. Yhteydenpito ystäviin ja läheisiin tapahtuu usein verkossa, ja etäyhteydet voivat mahdollistaa joustavan yhdessä olemisen erilaisissa tilanteissa. Samalla digitaalinen ympäristö korostaa tarvetta puuttua kiusaamiseen, häirintään ja muuhun väkivaltaan uusin keinoin, sillä se tarjoaa myös uusia kanavia haitallisille ilmiöille.

**Suurella osalla
lapsista on hyvät
suhteet vanhempiin
sekä läheisiä ystäviä.**

Digitaalinen ympäristö on yhä tärkeämpi lapsen läheis- ja vertaissuhteiden kannalta.

Lapsen läheis- ja vertaissuhteiden merkitys on tunnistettu useissa ihmisoikeussopimuksissa sekä valvontaelinten suosituksissa. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 9(3) artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Perustuslain 10 §:ssä puolestaan säädetään yksityiselämän suojasta, ja säännös kattaa myös perhe-elämän suojan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaisesti.

STRATEGISET LINJAUKSET

I Turvataan lapsen oikeutta pitää yhteyttä vanhempiin, sisaruksiin ja muihin lapselle läheisiin henkilöihin eri elämäntilanteissa. Huomioidaan lapsen edun mukaisesti lapselle läheisten ja hänestä arjessa huolta pitävien aikuisten, kuten äidin, isän ja isovanhempien, merkitys.

Kehitetään määrätietoisesti toimia lasten yksinäisyyden ehkäisemiseksi ja vertaissuhteiden vahvistamiseksi. Tuetaan yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta lasten arjessa, varhaiskasvatuksessa ja koulussa, vapaa-aikana ja harrastustoiminnassa.

Tunnistetaan digitaalisen ympäristön merkitys lasten läheis- ja vertaissuhteiden kannalta ja vahvistetaan media- ja vuorovaikutustaitoja myös sähköisessä viestinnässä.

Lasten vapaa-aika ja harrastukset

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Lapsella on oikeus turvalliseen vapaa-aikaan, leikkiin ja kiireettömään oloon. Tämä oikeus voi toteutua monin tavoin niin kotona kuin muissa lapsen arjen ympäristöissäkin. Vapaa-ajanvietto ja harrastustoiminta ovat tärkeitä lasten vertaissuhteille sekä syrjäytymisen ehkäisylle. Harrastustoiminnan kautta lapsen elämässä on myös enemmän aikuisia, jotka voivat havaita lasten huolet. Harrastukset auttavat lapsia kehittämään taitojaan ja osaamistaan omien taipumustensa ja toiveidensa mukai-

sesti. Liikunnallisen elämäntavan ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edellytyksiä voidaan tukea harrastusten ja vapaa-ajan toiminnan lisäksi myös varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa osana kasvatustyötä. Vapaa-ajan ja harrastustoiminnan yhteisöt auttavat myös tukemaan osallisuutta yhteiskunnassa.

Harrastustoiminta on Suomessa vilkasta ja lapset ovat aktiivisia harrastajia. Harrastuksen liika tavoitteellisuus ja suorituskeskeisyys voivat heikentää harrastamisen lapsilähtöisyyttä ja luoda lapselle paineita. Tämä tulokulma on erityisesti huomioitava nuorena aloitettavissa kilpailullisissa lajeissa ja harrastuksissa. Moni lapsi lopettaa harrastamisen 12–15 vuoden iässä. Tämä olisi osin vältettävissä, jos lasten osallisuus toteutuisi vahvemmin ja he voisivat ilmaista paremmin tarpeitaan ja toiveitaan näinä ikävuosina, ja jos harrastusten järjestäjillä olisi enemmän tietoa murrosiän aiheuttamista muutoksista erityisesti fyysisen ja tunne-elämän kehityksen alueilla. Useamman harrastuksen rinnakkaisuus voi olla myös yksi keino välttää harrastamisesta luopuminen murrosiässä ja edistää lapsen omien vahvuuksien löytämistä.

Harrastamismahdollisuudet vaihtelevat muun muassa asuinpaikan, perheen varallisuuden ja ystäväpiirin mukaan, eikä kaikilla lapsilla ole mahdollisuutta turvalliseen harrastamiseen ja vapaa-ajan viettoon.

Lasten harrastaminen on Suomessa jakautunutta sosioekonomisen aseman mukaan, mistä seuraa hyvinvointi- ja terveyseroja pitkälle aikuisuuteen. Kaikki harrastukset eivät ole kalliita, mutta perheen matala tulotaso on

omiaan kaventamaan lapsen mahdollisuuksia taipumustensa mukaisen harrastuksen valintaan ja vertaissuhteiden ylläpitoon vapaa-ajan toiminnassa. Sosioekonominen tausta vaikuttaa myös kulttuuri- ja taideharrastusten saavutettavuuteen käytännössä. Samalla harrastuksiin kulkeminen saattaa olla useissa perheissä vaikeaa tai jopa mahdotonta järjestää. Koulupäivän yhteydessä tai koulun läheisyydessä toteutuvat harrastukset helpottavat tätä omalta osaltaan.

Lapsen oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan on turvattu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 31 artiklassa, jonka mukaan sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

Lapsella on oikeus turvalliseen vapaa-aikaan, leikkiin ja kiireettömään oloon.

STRATEGISET LINJAUKSET

I

Kehitetään lasten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan toimijoiden valmiuksia toteuttaa lapsen oikeuksia toiminnassaan ja tuetaan hyvien käytäntöjen kehittämistä. Lisätään harrastustoiminnan toimijoiden pedagogista osaamista ja tietämystä lasten kehityksestä ja ikävaiheista sekä murrosiän aiheuttamista muutoksista erityisesti fyysisen ja tunne-elämän kehityksen alueilla.

II

Otetaan vapaa-ajan toiminnassa ja harrastuksissa vahvemmin ja läpi-leikkaavasti huomioon lapsilähtöisyys.

Huolehditään, että harrastus ei ole vain suorituskeskeistä tai aseta lapselle liian suuria vaatimuksia, odotuksia tai paineita. Tunnistetaan taiteen perusopetuksen merkitys osana koulutusjärjestelmää ja vahvistetaan sitä siten, että se olisi yhä useammalle lapselle mahdollista eri puolilla maata. Turvataan lasten mahdollisuus pitkäaikaiseen harrastamiseen.

III

Lisätään lasten hyvinvointia varmistamalla, että **jokaisella lapsella on mahdollisuus häntä kiinnostavaa harrastamiseen** ja mielekkääseen ja monipuoliseen vapaa-ajan toimintaan. Lisätään yhdenvertaisuutta tukevia ja tasa-arvoisia sekä maksuttomia ja mieluisia harrastusmahdollisuuksia koulupäivän yhteydessä. Tällä mahdollistetaan myös se, että kaikilla lapsilla on mahdollisuus useampaan harrastukseen. Tunnistetaan liikunta- ja kulttuurikasvatuksen merkitys sekä vapaaehtoistyön ja seuratoiminnan rooli lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemisessa.

IV

Kehitetään toimia, joilla **turvataan lasten jaksaminen, riittävä lepo ja vapaa-aika.**

Lapset osallisina yhteis- kunnassa

Vaikka alle 18-vuotiailla ei ole täysiä poliittisia oikeuksia, he ovat tasa-arvoisia ja tärkeitä yhteiskunnan jäseniä.

Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Lasten oikeuksien toteutuminen jää sattumanvaraiseksi ja hajanaiseksi, jos heihin kohdistuvia vaikutuksia ei arvioida johdonmukaisesti sääntelyssä, poliittisessa päätöksenteossa ja resurssien jaossa. Nykytilanteessa vaikutusten arvioinnin laajuus vaihtelee sen mukaan, kuinka suoraan lapsiin kohdistuvasta päätöksenteosta tai toiminnasta on kyse. Käytännössä lapsivaikutusten

arviointi voi jäädä niukaksi, vaikka päätöksenteolla tai toiminnalla olisi hyvinkin merkittäviä vaikutuksia lasten asemaan.

Suomen vahva kunnallinen itsehallinto merkitsee, että eri kunnissa asuvien lasten asema voi olla erilainen. Monissa kunnissa on otettu käyttöön hyviä käytäntöjä erityisesti lapsivaikutusten arvioimiseksi sekä lasten hyvinvoinnin edistämiseksi päätöksenteossa. Hyvien käytäntöjen yhtenäistämiseen valtakunnallisesti tarvitaan kuitenkin lisää välineitä.

Vaikka ihmisvaikutusten arviointia on kehitetty päätöksenteon ja toiminnan osana, lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ei tehdä systemaattisesti ja kattavasti. Lasten osuutta budjetoinnista seurataan harvoin. Suomessa on tehty työtä lasten hyvinvoinnin indikaattoreiden kehittämiseksi, mutta tietoperustassa on puutteita erityisesti yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Lasten hyvinvointia koskevan tiedonkeruun aukot sekä tiedon monialaisen ja ajantasaisen hyödyntämisen puutteet heikentävät lapsia koskevan päätöksenteon vaikuttavuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan kaikessa lapsia koskevassa viranomaistoiminnassa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapset ovat ainoa ihmisryhmä, jota tämä velvoite koskee. Lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi ovat keskeisiä työvälineitä lapsen edun ensisijaisuuden varmistamiseksi sekä Suomen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden toimeenpanon seuraamiseksi.

STRATEGISET LINJAUKSET

I Lapsiin ja perheisiin kohdistuvien vaikutusten arviointi otetaan systemaattiseksi osaksi päätöksentekoa ja toimintaa hallinnon kaikilla tasoilla, ja niitä tuetaan lapsivaikutusten arvioinnin käyttöönotossa ja toteuttamisessa. Tämä on erityisen tärkeää kuntien osalta. Vaikutusarviointien sisältö ja merkitys yksilöidään päätösten perusteluissa. Vaikutusten arviointi ulotetaan myös talousarviopäätösten valmisteluun ja seurantaan.

Lapsivaikutusten arviointia ja lapsibudjetointia koskevia **menettelyjä ja osaamista kehitetään** yli hallituskausien laajasti.

Lapsia koskevaa tietoa kerätään johdonmukaisesti ja tiedonkeruussa olevat aukot tunnistetaan ja paikataan. Tiedon käyttöä ja analysointia kehitetään johdonmukaisesti. Tietoa hyödynnetään päätöksenteossa ja toiminnassa.

Lasten oikeus tulla kuulluksi ja saada tietoa

NYKYTILA JA IHMISOIKEUSPERUSTA

Lapsen oikeus osallisuuteen on tärkeä perus- ja ihmis-
oikeus. Vaikka alle 18-vuotiailla ei ole ikänsä johdosta
täysiä poliittisia oikeuksia, he ovat tasa-arvoisia ja
tärkeitä yhteiskunnan jäseniä. Lasten osallisuus sekä
sitä tukeva demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ovat
olennaisia lasten kehityksessä ja kasvussa aktiiviseen
kansalaisuuteen ja täysimittaiseen yhteiskunnalliseen
toimijuuteen.

Lasten mahdollisuudet olla osallisina, tulla kuulluksi, saada tietoa sekä toimia aktiivisena ja osaavana yhteiskunnan jäsenenä tulee turvata kattavasti ja ikätason mukaisesti. Tällä hetkellä lasten osallisuus ja kuuleminen ovat hajanaisia eivätkä toteudu kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa. Ongelmana on myös se, että osa lapsista jää toistuvasti huomiotta ja kuulematta. Osallisuuden vaillinaisen toteutumisen saattaa johtaa kasautuvaan syrjään jäämiseen, mikä on omiaan heikentämään yhteiskunnallisen päätöksenteon ja toiminnan kestävyyttä.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12(1) artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Perustuslain 6.3 §:ssä puolestaan määrätään, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lasten oikeus kuulluksi tulemiseen ja tiedonsaantiin on turvattu myös muissa ihmisoikeussopimuksissa, kuten YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa sekä Euroopan neuvoston vähemmistöpuiteyleissopimuksessa.

STRATEGISET LINJAUKSET

I Lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti huomioidaan systemaattisesti lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Lasten näkemysten sisältö ja merkitys yksilöidään päätösten perusteluissa.

II **Varmistetaan, että kaikilla lasten kanssa toimivilla aikuisilla on riittävä ymmärrys ja osaaminen lasten osallisuuden ja toimijuuden tukemisesta.**

III **Lasten osallisuutta, oikeutta tulla kuulluksi ja tiedonsaantia parannetaan** entisestään poikkihallinnollisella työskentelyllä ja vahvistamalla hyviä käytäntöjä osaksi rakenteita ja lasten arkea. Työskentelyssä huomioidaan erityisesti ne lapset, joiden näkemykset jäävät tällä hetkellä vähemmälle huomiolle.

Strategian toimeenpano

Lapsistrategian sisällöt
koskettavat kaikkea
yhteiskunnallista elämää.

Strategia ja toimeenpano- suunnitelma

Strategiaan perustuvan työn tulee olla kauaskantoista ja laaja-alaisesti vaikuttavaa. Kansallisen lapsistrategian toimeenpano edellyttää strategian nivomista olemassa-oleviin päätöksenteon ja toiminnan rakenteisiin. Strategian tulee asettua luontevaksi osaksi ennen kaikkea valtion, aluehallinnon ja kuntien toimintaa. Lapsistrategian sisällöt koskettavat kaikkea yhteiskunnallista elämää ja sen toimeenpanossa tulee huomioida laajasti yhteiskunnan eri toimijat.

Kansallinen lapsistrategia on tarkoitettu ohjaamaan hallituskausittain laadittavaa toimeenpanosuunnitelmaa. Toimeenpanosuunnitelma valmistellaan eri hallinnonalat kattavana virkatyönä ja hyväksytään valtioneuvoston yleisistunnossa. Toimeenpanosuunnitelmassa yksilöidään tarkemmin, millä toimenpiteillä strategisia linjauksia edistetään kullakin hallituskaudella. Kansallisen lapsistrategian tulee tukea kunkin hallituksen toimeenpanosuunnitelmaa ja siihen liittyvää parlamentaarista yhteistyötä sekä vahvistaa yhteistyötä ja osaamisen koordinoitua viranomaisten ja eri yhteiskunnan aloja edustavien asiantuntijoiden välillä.

Lapsistrategian kunkin toimeenpanosuunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja seuranta tulee kytkeä huolella valittuihin indikaattoreihin, joilla seurataan yhtäältä strategiassa tehtyjen linjausten ja toisaalta niitä hallituskausittain toteuttavien toimenpiteiden vaikuttavuutta. Toimeenpanon etenemistä tulee myös seurata

säännöllisesti ja hallituskausittaisen toimeenpanon vaikuttavuudesta tulee tehdä selkoa.

Strategian toimeenpanon tulee perustua riittävään tietoon sekä tavoitteelliseen lapsen oikeuksien edistämiseen muuttuvissa olosuhteissa. YK:n lapsen oikeuksien komitea on korostanut johdonmukaisesti tiedonkeruun ja lapsivaikutusten arvioinnin sekä lapsibudjetoinnin merkitystä samoin kuin lapsen oikeuksia koskevien toimintaohjelmien koordinoitua. Ne ovat olennainen osa lapsistrategiaa ja sen toimeenpanoa. Samalla on luotava keinot, joilla lapsistrategia voi parhaiten tukea Suomen sopimusvelvoitteiden täyttämistä lapsen oikeuksien määräaikastraportoinnissa.

Strategian vaikuttava toimeenpano edellyttää riittäviä resursseja ja osaamista. Toimeenpanon on oltava poikkihallinnollista ja siihen on osallistettava laajasti yhteiskunnan eri toimijoita, kansalaisyhteiskuntaa sekä eri ikäisiä ja eri väestöryhmiin kuuluvia lapsia ja aikuisia.

Vaikuttava toimeenpano edellyttää pysyviä rakenteita ja strategiatyön tiivistä kiinnittymistä valtionhallinnon, aluehallinnon ja kuntien strategiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Rakenteiden kehittämisessä on huomioidava muiden lapsen oikeuksia edistävien tahojen kuten lapsiasiavaltuutetun ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävät. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden toteuttaminen vaatii käytännössä keskitettyä, johdonmukaista ja pysyvää lapsistrategian koordinoitua ja seurantaa sekä riittäviä toimivaltuuksia.

Ulkoasu & taitto:

Anni Tolvanen / Ellun Kanat

Kuvitus:

Veera Kesänen / Ellun Kanat

Kirjaintyytit:

Atkinson Hyperlegible Regular & Bold

ISBN 978-952-00-9875-9 (pdf)

ISBN 978-952-00-9871-1 (painettu)